

Natalija Živković*

ODNOS KRIVIČNOG DELA UBIJANJE I ZLOSTAVLJANJE ŽIVOTINJA SA PREKRŠAJIMA IZ ZAKONA O DOBROBITI ŽIVOTINJA

Biće krivičnog dela ubijanje i zlostavljanje životinja prepliće se sa određenim prekršajima iz Zakona o dobrobiti životinja čija se radnja izvršenja sastoji u ubijanju, povređivanju, mučenju i zlostavljanju životinja. Razlike u posledicama vođenja krivičnog i prekršajnog postupka su velike i ogledaju se pre svega u vrsti i visini sankcije koja se može izreći učiniocu. U prvom delu rada autor ukazuje i na druge razloge zbog kojih je bitno razgraničiti da li je u konkretnom slučaju izvršeno krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja ili prekršaj iz Zakona o dobrobiti životinja. U drugom delu rada, analiziran je odnos bića navedenog krivičnog dela sa određenim prekršajima iz navedenog zakona. Na kraju rada dat je prikaz uporednopravnih rešenja sa ciljem uvida na koji način je rešen problem „identiteta činjeničnog stanja“.

Ključne reči: *Ubijanje i zlostavljanje – Životinje – Krivično delo – Prekršaj – Identitet činjeničnog stanja*

1. UVOD

Određena ponašanja izvršena prema životinjama spadaju u domen kako krivičnog tako i prekršajnog prava. Krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja čini ko kršeći propise ubije, povredi, muči ili na drugi način zlostavlja životinju (čl. 269 st. 1 KZ)¹. Sa druge strane, članovima 82–85 Zakona o dobrobiti životinja (ZDŽ)² propisani su brojni

* Autorka je doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, *nataly.zivkovic@gmail.com* (Republika Srbija)

1 Krivični zakonik – KZ, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

2 Zakon o dobrobiti životinja – ZDŽ, *Sl. glasnik RS*, br. 41/2009.

prekršaji, pri čemu je eksplicitno zabranjeno zlostavljanje i lišavanje života životinja, ali i druga ponašanja koja se mogu okarakterisati kao povređivanje, odnosno mučenje životinje. Održavanje borbi između životinja, kao i organizovanje kladenja i kladenje na takvim borbama inkriminirano je i krivičnim i prekršajnim odredbama.

Slučajevi „identiteta činjeničnog stanja“ tj. kada su istom radnjom ili istim radnjama ostvarena i obeležja bića krivičnog dela i bića prekršaja dovode do različitih dilema u praksi. Da li je izvršeno krivično delo ili prekršaj, važno je odrediti s obzirom na to da su različite posledice vođenja ova dva postupka, a one se ogledaju pre svega u vrsti i visini sankcije koja se može izreći učiniocu. Pri tome, treba imati u vidu delovanje načela *ne bis in idem*, koje uvodi zabranu „dva puta o istom“. Učiniocu krivičnog dela ubijanje i zlostavljanje životinja može se u krivičnom postupku izreći novčana kazna ili kazna zatvora do 2 godine za osnovni oblik, odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine za teži oblik. Učiniocu prekršaja iz ZDŽ zaprećena je samo novčana kazna. U praksi, kada se radi o „graničnim slučajevima“, gotovo da se ne pojavljaju situacije da i krivični i prekršajni organi pokrenu postupak protiv učinioca. Naprotiv, kod nas državni organi nisu „zainteresovani“ da gone učinioce delikata izvršenih prema životinjama, te su česte situacije da prebacuju nadležnost sa jednog na drugi, dok građani bivaju u nedoumici kome da prijave delo.

2. ŠTA JE KRIVIČNO DELO, A ŠTA PREKRŠAJ

Krivično i prekršajno pravo deo su kaznenog prava, a uobičajeno se smatra da prekršajno pravo, nasuprot krivičnom, sankcioniše bagatelnu delinkvenciju.³ Odnos krivičnog dela i prekršaja izaziva raspravu po pitanju da li je razlika između ta dva delikta kvalitativna ili samo kvantitativna. Z. Stojanović ističe da je prema onome što se napada, prema objektu napada ta razlika kvalitativna, ali napominje da ima graničnih slučajeva, gde je razlika između krivičnog dela i prekršaja samo kvantitativna.⁴ U domaćoj literaturi se razgraničenje uglavnom tražilo na planu društvene opasnosti i objekta zaštite, te su pojedini au-

3 I. Vuković, *Prekršajno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2015, 34.

4 Z. Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2014, 10.

tori negirali postojanje društvene opasnosti kod prekršaja, ili je priznavali ali u nižem stepenu nego kod krivičnih dela.⁵ Drugi su isticali da se krivičnim delima napadaju temeljne društvene vrednosti i odnosi, dok se prekršajima povređuje samo društvena disciplina.⁶

Prema Krivičnom zakoniku krivično delo je ono delo koje je zakonom predviđeno kao krivično delo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno (čl. 14 st. 1 KZ). Zakonom o prekršajima prekršaj je definisan kao protivpravno delo koje je zakonom ili drugim propisom nadležnog organa određeno kao prekršaj i za koje je propisana prekršajna sankcija (čl. 2 ZP)⁷. Iz samih zakonskih definicija teško je odrediti suštinsku razliku na osnovu koje će se granični slučaj iz prakse kvalifikovati kao krivično delo ili prekršaj. Stoga je u konkretnom slučaju potrebno dobro poznavanje bića i jednog i drugog delikta.

3. SANKCIONISANJE DELIKATA PREMA ŽIVOTINJAMA

Opšta svrha propisivanja i izricanja krivičnih sankcija je suzbijanje dela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom (čl. 4 st. 2 KZ). Sa druge strane, svrha propisivanja, izricanja i primene prekršajnih sankcija je da građani poštuju pravni sistem i da se ubuduće ne čine prekršaji (čl. 5 st. 2 ZP). Kako bi svrha kažnjavanja bila ispunjena, potrebno je razlikovati krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja od prekršaja iz ZDŽ. Takođe, učiniocu je važno kako će delo biti kvalifikovano zbog sankcije koja mu može biti izrečena.

Učiniocu krivičnog dela ubijanje i zlostavljanje životinja može biti izrečena novčana kazna ili kazna zatvora do 2 godine za osnovni oblik, odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine za teži oblik iz stava 2, koji se odnosi na veći broj životinja ili životinju koja pripada posebno zaštićenim životinjskim vrstama. Za poseban oblik iz stava 3, koji se odnosi na održavanje borbi između životinja, kao

5 I. Vuković, *op. cit.*, 37.

6 N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo SFRJ*, Beograd 1990, 12. Više o materijalnom razgraničenju krivičnih dela i prekršaja vid. I. Vuković, *op. cit.*, 34–37.

7 Zakon o prekršajima – ZP, *Sl. glasnik RS*, br. 65/2013, 13/2016, 98/2016 – odluka US, 91/2019 i 91/2019 – dr. zakon.

i organizovanje kladenja i kladenje na takvim borbama, zaprećena je kumulativno kazna zatvora od 6 meseci do 3 godine i novčana kazna.⁸ Sa druge strane, fizičkom licu koje izvrši prekršaj iz ZDŽ zaprećena je samo novčana kazna u rasponu 5.000 – 50.000 dinara, dok zaprećena kazna pravnom licu iznosi 100.000 – 1.000.000 dinara. U praksi kazna zatvora za krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja retko se izriče, što je neopravdano. U periodu 2006–2019. godine kazna zatvora izrečena je u samo 26 slučajeva od 285 osuđujućih presuda za navedeno krivično delo.⁹

Zakon o prekršajima u okviru sankcija članom 66 propisuje i zaštitne mere oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja, koje se izriču radi sprečavanja učinioca prekršaja da ponovi prekršaj, odnosno da na drugi način nastavi da ugrožava dobrobit životinja. Navedene mere mogu se izreći samo licu koje je oglašeno odgovornim za prekršaj iz oblasti zaštite dobrobiti životinja.¹⁰ To praktično znači da se izricanje navedenih zaštitnih mera neopravdano svodi na zakon koji uređuje isključivo dobrobit životinja, odnosno na ZDŽ.¹¹ Međutim, ne samo da se izricanje ovih zaštitnih mera vezuje pre svega za osudu za prekršaj iz ZDŽ, već sud navedene zaštitne mere ne može ni izreći neposredno na osnovu Zakona o prekršajima, već one moraju biti posebno određene

- 8 Novčana kazna za osnovni oblik krivičnog dela ubijanje i zlostavljanje životinja može iznositi 120–240 dnevnih iznosa, odnosno 50.000–500.000 dinara. Za teže oblike iz stavova 2 i 3 novčana kazna može iznositi najmanje 180 dnevnih iznosa, odnosno najmanje 100.000 dinara.
- 9 Pri tome, od 26 osuđenika, 5 je osuđeno na do 2 meseca zatvora, desetoro na 2–3 meseca zatvora, osmoro je osuđeno na 3–6 meseci zatvora, i svega 1 učinilac osuđen je na 6–12 meseci zatvora. Dakle, od 285 osuda svega u jednom slučaju sud je izrekao kaznu iznad polovine propisane kazne zatvora, što govori u prilog tome da je kaznena politika sudova za krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja neopravdano blaga. Novčana kazna izrečena je 87 puta i to u nižim iznosima, što znači da je više nego trostruko puta izrečena u odnosu na kaznu zatvora. Daleko najčešće se izriče uslovna osuda, prema statistici u 154 od 285 slučajeva. Uslovna osuda nije kazna već mera upozorenja. To znači da više od polovine osuđenih učinilaca nije ni kažnjeno već ih je sud samo upozorio na neadekvatnost ponašanja i posledice ponovnog oglušenja o zakonske odredbe. Svi podaci preuzeti su iz Biltena Republičkog zavoda za statistiku br. 2006–2019, dostupno na <https://www.stat.gov.rs/publikacije/?a=14&s=6&d=5&r=>, 30.3.2021.
- 10 Više o merama oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja vidi I. Vuković, *op. cit.*, 128–130.
- 11 I. Vuković, *op. cit.*, 128, fn. 356.

ne propisom kojim je predviđen prekršaj.¹² Paradoksalno, ZDŽ zaštitne mere oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja nije propisao.¹³ To praktično znači da iako Zakon o prekršajima predviđa zaštitne mere oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja, u praksi sud ne može izreći takve mere jer nisu predviđene Zakonom o dobrobiti životinja!

Još jedna razlika u posledicama vođenja krivičnog i prekršajnog postupka po učinioca ogleđa se u pravnim posledicama osude. Javljaju se kod osude za određena krivična dela ili na određene kazne, i mogu imati za posledicu prestanak, odnosno gubitak određenih prava, ili zabranu sticanja određenih prava (čl. 94. st. 1 KZ). Po svom dejstvu mogu pogoditi učinioca teže nego sama krivična sankcija.¹⁴ Pravne posledice osude mogu se predvideti samo zakonom i nastupaju po sili zakona kojim su predviđene (čl. 94. st. 1 KZ). Međutim, kada je u pitanju krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja, u propisima ne nailazimo na pravne posledice osude propisane isključivo za ovo krivično delo. Stoga pravne posledice osude, u vezi osude za krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja, mogu nastupiti s obzirom na prirodu kazne koja je izrečena u konkretnom slučaju. Primera radi, ukoliko je učinilac navedenog krivičnog dela osuđen na kaznu zatvora, i zbog toga je odsutan sa rada šest meseci ili duže, radni odnos mu prestaje po sili zakona, nezavisno od njegove volje i volje poslodavca (čl. 176 st.1 tač. 3 Zakona o radu)¹⁵. Sa druge strane, Zakonom o prekršajima nije propisano da prekršajno kažnjeno lice može da trpi bilo kakve pravne posledice osude. Međutim, u praksi, brojnim drugim zakonima propisane su pravne posledice prekršajnog kažnjavanja za razne prekršaje.¹⁶ Ipak, ne susrećemo se sa pravnim posledicama prekršajnog kažnjavanja za prekršaje iz Zakona o dobrobiti životinja.

12 Vid. čl. 52 ZP.

13 Ovlašćenje veterinarskog inspektora da „privremeno ili trajno oduzme životinje radi zaštite života i dobrobiti“ (čl. 79 st. 1 tač. 2 ZDŽ) je upravnopravna, a ne prekršajna mera. Tako i I. Vuković, *op. cit.*, 128, fn. 357.

14 Z. Stojanović, *Komentar krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd 2018, 384.

15 Zakon o radu – ZOR, *Sl. glasnik RS*, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US, 113/2017 i 95/2018 – autentično tumačenje.

16 Više o pravnim posledicama prekršajnog kažnjavanja vid. I. Milić, „Pravne posledice prekršajnog kažnjavanja“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 3–4/2017, 255–258.

Na kraju, još jedna razlika je u zastarelosti krivičnog gonjenja. Dok se krivično gonjenje učinioca krivičnog dela ubijanje i zlostavljanje životinja ne može preduzeti kad protekne 3 godine od izvršenja krivičnog dela, zastarelost pokretanja i vođenja prekršajnog postupka nastupa kada protekne 1 godina od dana kada je prekršaj učinjen.

4. ŠTA KADA JE DETE UČINILAC ?

Slučajevi nasilja dece prema životinjama nisu retkost.¹⁷ Krivične sankcije ne mogu se izreći licu koje u vreme kada je delo učinjeno nije navršilo četrnaest godina (čl. 4 st. 3 KZ). Po logici stvari, i vođenje krivičnog postupka se isključuje prema takvom licu jer bi takav postupak bio bespredmetan.¹⁸ Takođe, prema maloletniku koji u vreme kada je učinio prekršaj nije navršio četrnaest godina (dete) ne može se voditi prekršajni postupak (čl. 71 st. 1 ZP). Međutim, kada je dete učinilo prekršaj zbog propuštanja dužnog nadzora roditelja, usvojitelja, staratelja, odnosno hranitelja, a ova lica su bila u mogućnosti da takav nadzor vrše, roditelji, usvojitelj, staratelj odnosno hranitelj deteta kazniće se za prekršaj kao da su ga sami učinili (čl. 71 st. 1 ZP).¹⁹ Nasuprot tome, u krivičnom pravu strogo važi načelo individualne subjektivne odgovornosti što znači da roditelji ne mogu krivično odgovarati za dela svoje dece. Dakle, ukoliko je dete učinilo delikt prema životinjama, važno je da li će delo biti kvalifikovano kao krivično delo ili prekršaj, jer u prvom slučaju za delo niko neće odgovarati, dok u drugom slučaju u obzir dolazi odgovornost roditelja, usvojitelja, staratelja, hranitelja, ako je u konkretnom slučaju došlo do propuštanja dužnog nadzora, a ova lica su bila u mogućnosti da takav nadzor vrše. Paradoksalno, roditeljima u ovakvim slučajevima više odgovara da se delo njihovog deteta

17 Javnosti je dobro poznat slučaj iz maja 2020. godine, kada je dvanaestogodišnji dečak iz Novog Sada psu Kaji zakucao ekser u glavu. Takođe poznati su brojni slučajevi bešenja mačaka, kao i drugi vidovi zlostavljanja životinja od strane dece, poput šutiranja, udaranja životinja itd.

18 M. Škulić, *Maloletničko krivično pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2011, 257.

19 Stavom 2 i 3 čl. 71 ZP propisano je da će kada je maloletnik starosti 14 do navršenih 18 godina učinio prekršaj, pored maloletnika odgovarati i roditelj, usvojitelj, staratelj, hranitelj ili drugo lice ako je učinjeni prekršaj posledica propuštanja dužnog nadzora nad maloletnikom, a bili su u mogućnosti da takav nadzor vrše.

kvalifikuje kao krivično delo, iako to predstavlja težu kvalifikaciju, jer tada ne mogu odgovarati.²⁰

5. NAČELO *NE BIS IN IDEM*

S obzirom na delovanje načela *ne bis in idem* koje unosi zabranu „ne dva puta o istom“, presudno je kako će delikt biti kvalifikovan i koji će postupak biti prvi pokrenut. Najproblematičnija situacija ogleдалa bi se u opasnosti da osuda za relativno lak prekršaj onemogući naknadno vođenje krivičnog postupka, odnosno da se kazneno pravna reakcija „iscrpi“ kažnjavanjem učinioca za prekršaj umesto za krivično delo.²¹ Iako kasnije kažnjavanje učinioca u krivičnom postupku nije zakonskim odredbama isključeno, takva praksa se pokazala problematičnom iz vizure Evropskog suda za ljudska prava. Jedini „izlaz“ iz ove situacije ogleda se u pažljivoj proceni nadležnih državnih organa da li će prednost dati krivičnom ili prekršajnom gonjenju.²² S obzirom na to da je policija ovlašćena da podnosi kako zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, tako i krivičnu prijavu, dolazi se u situaciju da od diskrecione procene organa uprave zavisi izbor procesnog puta radi kaznene zaštite.²³ Doduše, građani mogu neposredno podneti krivičnu prijavu nadležnom javnom tužiocu.

Sporna je i obrnuta situacija, kada prekršajnom postupku prethodni krivični postupak, jer iz zakonskih odredbi proizlazi da pored osuđujuće krivične presude i pravosnažna oslobađajuća presuda aktivira zabranu *ne bis in idem*.²⁴ To praktično znači da ukoliko se u krivičnom postupku donese oslobađajuća presuda za krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja, učinilac ne bi mogao prekršajno da odgovara primera radi za zlostavljanje životinje. Kako je razlika između

20 Tako slično V. Bajović, „Neokonzervativni pristup u borbi protiv maloletničke delinkvencije i odgovornost roditelja“, *Kaznena reakcija u Srbiji, 7 deo* (ur. Đ. Ignjatović), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2017, 231.

21 V. Bajović, „Slučaj Milenković – *ne bis in idem* u krivičnom i prekršajnom postupku, *Kaznena reakcija u Srbiji, 6 deo*, (ur. Đ. Ignjatović), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2016, 251.

22 *Ibid.*, 257.

23 N. Mrvić-Petrović, „Poštovanje načela *ne bis in idem* pri suđenju za slične prekršaje i krivična dela“, *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 2/2014, 28.

24 Vid. čl. 8 st. 3 ZP i čl. 248 st. 1 tač. 4 ZP

zlostavljanja životinje kao krivičnog dela i prekršaja pre svega kvantitativna, upravo bi u slučaju donošenja oslobađajuće presude za krivično delo bilo prostora za donošenje prekršajne sankcije.

6. RAZGRANIČENJE

Krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja čini ko kršeći propise ubije, povredi, muči ili na drugi način zlostavlja životinju. Postoje propisi koji dozvoljavaju da se određene životinje u određenu svrhu ubijaju i oni propisuju način na koji se to čini. Stoga, radnja mora biti protivpravna. Z. Stojanović o mučenju i zlostavljanju životinja ističe sledeće. Mučenje predstavlja pričinjavanje nepotrebnih patnji životinji. Prvo, po intezitetu to mora biti nanošenje velikih patnji životinji. Drugo, nanošenje bola životinji mora biti preduzeto bez racionalnog razloga i opravdanog cilja. Radnja se može ostvariti i propuštanjem (sistematskim nedavanjem hrane, vode i sl.). U odnosu na mučenje, zlostavljanjem se životinji nanose manje patnje, ali vremenski, po pravilu, zlostavljanje podrazumeva da se te radnje preduzimaju kontinuirano u određenom vremenskom periodu.²⁵

Zakon o dobrobiti životinja članom 82 taksativno nabroja 82 aktivnosti koje se smatraju prekršajem i sankcioniše ih novčanom kaznom. Tu spadaju i lišavanje životinje života suprotno odredbama ovog zakona, kao i zlostavljanje životine. Jasno je šta predstavlja pojam lišavanja života životinje, dok ZDŽ zlostavljanje životinje definiše kao svako postupanje ili nepostupanje sa životinjama kojim se namerno ili iz nehata izaziva bol, patnja, strah, stres, povreda, narušava genetska celovitost životinje i izaziva smrt, i to: 1) fizičko zlostavljanje životinje kojim se narušava fizička celovitost oštećenjem tkiva i organa, kao što je: batinanje, šutiranje, bičevanje, seksualno nasilje, prisiljavanje na rad ili obuku koji prevazilaze izdržljivost životinje, neodgovarajući načini hvatanja i obuzdavanja, sprovođenje intervencija na životinjama suprotno odredbama ovog zakona i svesno reprodukovanje jedinki koje pate od naslednih bolesti, ako se ono ne vrši u ogledne svrhe u skladu sa zakonom; 2) psihičko zlostavljanje životinje kojim se narušava njena psihička celovitost i koje može izazvati ili izaziva poremećaje u ponašanju, i to: onemogućavanje životinji da zadovolji svoje osnovne potrebe

25 Z. Stojanović (2018), *op. cit.*, 864–865.

u ponašanju, da iskoristi prostor za odmor i zaklon, razjarivanje životinje primenom fizičke sile, drugim životinjama ili nadražajima koji joj nisu svojstveni, nanošenje straha, patnje i prouzrokovanje osećaja dosade i nesigurnosti, kao i sprečavanje životinje da uspostavi socijalnu vezu sa životinjama iste vrste (čl. 5 st. tač. 18). Dakle, iz navedenog proizlazi da ZDŽ pod zlostavljanjem životinja podrazumeva i njihovo povređivanje i mučenje.

S obzirom na to da su ubijanje, povređivanje, mučenje i zlostavljanje inkriminisani i kao krivično delo i kao prekršaj, pitanje je kada u praksi delo kvalifikovati kao krivično delo, a kada kao prekršaj. Prvo, ukoliko je delo izvršeno iz nehata, onda predstavlja prekršaj, budući da krivično delo ubijanje i zlostavljanje životinja postoji samo ako je izvršeno sa umišljajem. Drugo, nije isti krug životinja zaštićen krivičnim, odnosno prekršajnim odredbama. Iako Krivični zakonik nema zakonsku odredbu koja određuje koje životinje mogu biti objekat radnje, u teoriji se ističe da su to samo one životinje čije ubijanje i mučenje kod većine ljudi izaziva osećanje sažaljenja.²⁶ Sa druge strane, ZDŽ definiše da je životinja svaki kičmenjak koji je u stanju da oseti bol, patnju, strah i stres (čl. 5 st. 1 tač. 13). Takođe, ZDŽ navodi da dobrobit životinja, koja se uređuje ovim zakonom, odnosi se na životinje koje mogu da osećati bol, patnju, strah i stres, i to naročito na životinje koje se koje se koriste u proizvodne, naučnoistraživačke, biomedicinske i obrazovne svrhe, za izložbe, takmičenja, priredbe i druge oblike javnog prikazivanja, životinje za rad i službene životinje, kućne ljubimce, napuštene i izgubljene životinje i divlje životinje u zatočeništvu (čl. 2). Dakle, pitanje je kako postupiti onda kada je delo izvršeno umišljajno, i to prema životinji čije ubijanje i mučenje kod većine ljudi izaziva osećanje sažaljenja. Činjenica da ZDŽ predstavlja *lex posterior* i *lex specialis* ne doprinosi rešavanju dileme, budući da ovde nije reč o koliziji dva krivična zakona, već o sticaju odredaba krivičnog i prekršajnog prava.²⁷ Ako delo sadrži obeležja i krivičnog dela i prekršaja prednost bi uvek trebalo dati „težem“ odnosno krivičnom gonjenju, što je i izričito predviđeno Zakonom o prekršajima.²⁸

26 *Ibid.*, 865.

27 A. Batrićević, *Krivičnopravna zaštita životinja*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu, Niš 2012, 415.

28 V. Bajović (2016), *op. cit.*, 254.

Drugi teži, odnosno poseban oblik krivičnog dela ubijanje i zlostavljanje životinja čini ko iz koristoljublja organizuje, finansira ili je domaćin borbe između životinja iste ili različite vrste ili ko organizuje ili učestvuje u kladenju na ovakvim borbama (čl. 269 st. 3 KZ). Sa druge strane, ZDŽ propisuje da prekršaj čini ko održava borbe između životinja ili između životinja i ljudi, organizuje kladenje, kladi se, kao i ko prisustvuje borbama životinja (čl. 82 st. 1 tač. 21 ZDŽ). Takođe, prekršaj čini ko drži, reprodukuje, obučava i vrši promet životinja, kao i ko stavlja na raspolaganje objekte, zemljište ili materijalna sredstva drugom licu radi borbe između životinja ili između životinja i ljudi (čl. 82 st. 1 tač. 22 ZDŽ). S obzirom na to da je za postojanje krivičnog dela potrebno da je izvršeno iz koristoljublja, upravo taj subjektivni motiv se može smatrati presudnim parametrom za razgraničenje između ova dva delikta.²⁹

7. UPOREDNOPRAVNI PRIKAZ

Uporednopravno nailazimo na različita rešenja inkriminisanja nasilja i okrutnosti prema životinjama. Određena zakonska rešenja mogla bi poslužiti kao uzor našem zakonodavcu.

Sjedinjene Američke Države imaju dugu i bogatu istoriju pravne zaštite životinja. Međutim, danas ova problematika, zbog podele nadležnosti između federacije i federalnih jedinica, nije ujednačeno regulisana. Za krivičnopravnu zaštitu životinja na federalnom nivou najveći značaj ima Zakon o dobrobiti životinja koji inkriminiše borbe između životinja i druge aktivnosti u vezi sa borbama životinja. Kršenje odredaba o zabrani borbi između životinja predstavlja zločin (*felony*) za koji se pored novčane kazne može izreći kazna zatvora u trajanju do pet godina.³⁰ Gotovo sve federalne jedinice imaju svoje zakone kojima regulišu zaštitu životinja od okrutnosti i nasilja, a ono što se uočava jeste da bilo da se kršenje zakona inkriminiše kao zločin (*felony*) ili kao prekršaj (*misdemeanor*) u najvećem broju slučajeva pored novčane kazne postoji mogućnost izricanja kazne zatvora. Interesantno je da je

29 Tako i A. Batričević, *op. cit.*, 415.

30 Više o krivičnopravnoj zaštiti životinja u SAD na federalnom nivou vid.: A. Batričević, V. Stanković, *Zaštita životinja u uporednom pravu – zakoni, prakse i ekološke politike*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd 2015, 28–41.

u mnogim državama SAD-a propisana različita kazna za isto delo, zavisno od toga da li je učinilac povratnik.³¹

U Velikoj Britaniji, Zakon o dobrobiti životinja iz 2006. godine propisuje da je lice odgovorno za životinju dužno da obezbedi njenu dobrobit i čini krivično delo (*offence*) ukoliko u svim okolnostima ne preduzme razumne korake zadovoljenja potreba životinja u meri u kojoj to zahtevaju principi dobre prakse. Pored toga, propisana su i krivična dela, koja mogu izvršiti i druga lica, a ne samo ona koja su odgovorna za životinju, i to 1) nanošenje nepotrebne patnje, 2) sakaćenje, 3) potkraćivanje repova psima, 4) upotreba otrova, i 5) borbe. Učinicu nekog od navedenih krivičnih dela pored novčane kazne, može biti izrečena i kazna zatvora u trajanju do 51 nedelje. Ukoliko je učinilac vlasnik životinja, sud može narediti da se on liši vlasništva nad tim životinjama i da mu se životinje oduzmu, kao i da se učiniocu zabrani posedovanje ili držanje životinja, u trajanju koliko sud smatra da je potrebno.³²

Zaštita životinja u nemačkom pravnom sistemu izvršena je na detaljniji i celovitiji način nego u većini evropskih zemalja.³³ Posebno je značajno što Ustav u delu koji se odnosi na načela nalazi mesta i za načelnu zaštitu životinja.³⁴ Na taj način sve grane vlasti u nemačkom prvom poretku imaju obavezu da interes životinja izmere jednakim „tegovima“ kada ga stavljaju na vagu sa pravima i slobodama ljudi, jer obe pravne kategorije imaju isti izvor – nemački Ustav.³⁵

Nemački Krivični zakonik sadrži nekoliko krivičnih dela posredstvom kojih se ostvaruje zaštita životinja od različitih vidova povređivanja ili ugrožavanja njihovog opstanka.³⁶ Pored toga, kršenje odredbi Zakona o dobrobiti životinja može imati za posledicu krivičnoppravnu

31 Više o krivičnopravnoj zaštiti životinja u SAD na nivou federlnih jedinica vidi *Animal Cruelty Laws State By State*, dostupno na [file:///C:/Users/PC/Downloads/animal-cruelty-laws-state-by-state-stray-pet-advocacy%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/animal-cruelty-laws-state-by-state-stray-pet-advocacy%20(1).pdf), 6.4.2021.

32 Više o britanskom Zakonu o dobrobiti životinja iz 2006. godine vid.: A. Batričević, V. Stanković, *op. cit.*, 66–72.

33 *Ibid.*, 100.

34 Pored Nemačke, i ustavi Švajcarske i Austrije neposredno proklamuju zaštitu životinja.

35 B. Ristivojević, T. Bugarski, „Krivično delo „ubijanje i mučenje životinja“ iz člana 269. KZ RS u svetlu Zakona o dobrobiti životinja“, *Nauka, bezbednost, policija*, 1/2014, 12.

36 A. Batričević, V. Stanković, *op. cit.*, 100– 101.

ili prekršajnopravnu odgovornost. Dakle, ovaj zakon se pojavljuje kao sporedni, odnosno dopunski izvor krivičnog prava.³⁷ Prema članu 17 Zakona o dobrobiti životinja krivično delo postoji: 1) ako lice bez razloga liši života bilo kog kičmenjaka, 2) ako lice bilo kom kičmenjaku iz obesti nanese značajan bol ili patnju i 3) ako lice bilo kom kičmenjaku trajno ili ponovljeno nanosi bol ili patnju. Za sva tri oblika ovog krivičnog dela propisane su kazna zatvora do 3 godine ili novčana kazna. Ostala kršenja odredbi Zakona predstavljaju prekršaje za koje je propisana samo novčana kazna. Učiniocu krivičnog dela iz člana 17 Zakona o dobrobiti životinja, kao i učiniocu pojedinih prekršaja, može se odrediti mera oduzimanja životinja koje su bile objekti radnje. Zakon takođe propisuje meru zabrane držanja, stavljanja u promet ili na drugi način obavljanja profesije gde se postupa sa životinjama svih ili pojedinih vrsta.³⁸

U Švedskoj Krivični zakonik propisuje krivično delo okrutnosti prema životinjama. Postupanje u suprotnosti sa navedenim odredbama švedskog Zakona o dobrobiti životinja po pravilu predstavlja okrutnost prema životinjama u smislu Krivičnog zakonika.³⁹ Međutim, švedski Zakon o dobrobiti životinja članom 36 inkriminiše i nehatno činjenje, odnosno nečinjenje za razliku od odredbi Krivičnog zakonika. Dok u našoj zemlji kršenje odredbi ZDŽ predstavlja prekršaj, u Švedskoj kršenje pojedinih normi istoimenog propisa za posledicu ima izricanje krivične sankcije. Pri tome, švedski Zakon o dobrobiti životinja u čl 35 st. 4 izričito navodi da učinilac neće biti kažnjen u skladu sa tim zakonom ukoliko je za isti prestup Krivičnim zakonikom propisana ista ili stroža kazna.⁴⁰

Švajcarski Zakon o dobrobiti životinja iz 2008. godine prvi je zakon u svetu koji je uveo proklamaciju ne samo dobrobiti već i dostojanstva životinja. Koncept dostojanstva životinja podrazumeva da životinja ima svojstvenu vrednost koju ljudi moraju da poštuju kada

37 *Ibid.*, 107.

38 Više o krivičnopravnoj zaštiti životinja u Nemačkoj vid. A. Batričević, V. Stanković, *op. cit.*, 100–108.

39 *Ibid.*, 132.

40 Više o krivičnom delu okrutnosti prema životinjama i sankcionisanju okrutnosti u smislu ZDŽ u Švedskoj vidi A. Batričević, „Krivično-pravna reakcija na zlostavljanje životinja u Kraljevini Švedskoj“, *Strani pravni život*, 2/2012, 382–389.

sa njom postupaju. Povreda dostojanstva životinje izjednačava se sa drugim teškim delima protiv životinje poput zanemarivanja, ubistva, napuštanja. U Švajcarskoj se okrutnost prema životinjama isključivo prekršajno sankcioniše, te je zaprećena prekršajna sankcija kazna do 3 godine zatvora ili novčana kazna koja zavisi od prihoda koje ima učinilac, i bar teorijski, može iznositi i preko 1 milion švajcarskih franaka.⁴¹

Iz datih primera uočava se da bez obzira da li okrutnost prema životinji predstavlja prekršaj ili krivično delo, zakoni kao sankciju uglavnom propisuju pored novčane kazne i kaznu zatvora. Ukoliko se bića krivičnog dela i prekršaja prepliću, problem može biti rešen na način da Zakon o dobrobiti životinja izričito precizira koje radnje predstavljaju prekršaj, kao što je to učinjeno u nemačkom pravu. Drugi način bi mogao biti da ZDŽ propiše prednost krivičnog zakonika onda kada je isto ponašanje sankcionisano i njegovim odredbama, kao što je učinjeno u Švedskoj.

8. ZAKLJUČAK

Ubijanje, povređivanje, mučenje i zlostavljanje životinja inkriminisano je Krivičnim zakonikom kao krivično delo i odredbama ZDŽ kao prekršaj. Krivičnim odredbama zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do 2 godine za osnovni, odnosno do 3 godine za teži oblik, dok prekršajne odredbe kao sankciju isključivo propisuju novčanu kaznu. Zbog navedene razlike u vrsti i visini zaprećene sankcije učinku delikta je važno kako će delo biti kvalifikovano. Sa druge strane, potrebno je da se ostvari svrha kažnjavanja. U praksi, državni organi nisu „zainteresovani“ da gone učinioce delikata izvršenih prema životinjama. Zato umesto da se javljaju situacije gde treba primeniti načelo *ne bis in idem*, organi prebacuju nadležnost sa jednog na drugi. Policija je ovlašćena da podnosi kako zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, tako i krivičnu prijavu, te se građani uvek mogu obratiti policiji radi prijavljivanja dela. Međutim, dolazi se u situaciju da od diskrecione procene organa uprave zavisi izbor procesnog puta radi kaznene zaštite. Doduše, građani mogu neposredno podneti krivičnu prijavu nadležnom javnom tužiocu.

41 G. Bolliger, „Legal Protection of Animal Dignity in Switzerland: Status Quo and Future Perspectives“, *Animal L.* 22/2015–2016, 364.

Kada se radi o delu koje je izvršeno sa umišljajem, prema životinji čije zlostavljanje izaziva sažaljenje kod ljudi, a delo se može podvesti pod ubistvo, povređivanje, mučenje ili zlostavljanje životinje, uvek treba pribeći krivičnom gonjenju kao „težem“. Ipak, treba biti oprezan jer i pravosnažna oslobađajuća krivična presuda aktivira zabaranu *ne bis in idem*, te učinilac nakon donošenja pravosnažne oslobađajuće krivične presude ne bi mogao prekršajno da odgovara za isto delo. Međutim, razlika između zlostavljanja životinje kao krivičnog dela i prekršaja pre svega je kvantitativna, i upravo bi u slučaju donošenja oslobađajuće presude za krivično delo bilo prostora za donošenje prekršajne sankcije. Prekršajnom gonjenju u svakom slučaju ima prostora kada se radi o delu učinjenom iz nehata, kada je delo izvršeno prema životinji čije zlostavljanje ne izaziva sažaljenje kod ljudi, i kada je izvršen neki drugi prekršaj iz ZDŽ koji se ne može podvesti pod ubijanje, povređivanje, mučenje i zlostavljanje životinja. Kada je u pitanju održavanje borbi između životinja, kao i organizovanje kladenja i kladenje na takvim borbama, za postojanje krivičnog dela potrebno je da je izvršeno iz koristoljublja, dok prekršaj postoji i bez prisustva navedenog motiva. Upravo taj subjektivni motiv u vidu težnje za pribavljanjem imovinske koristi na strani učinioca može se smatrati presudnim parametrom za razgraničenje između ova dva dela.

Iz uporednopravnih rešenja uočava se da bez obzira na to da li okrutnost prema životinji predstavlja prekršaj ili krivično delo, zakoni kao sankciju uglavnom propisuju pored novčane kazne i kaznu zatvora. Kako u praksi ne bi dolazilo do dileme koju vrstu gonjenja otpočeti, rešenje bi moglo biti da ZDŽ izričito precizira koje radnje predstavljaju prekršaj, ili da ZDŽ propiše prednost Krivičnog zakonika onda kada je isto ponašanje sankcionisano i njegovim odredbama.

Natalija Žiuvić

RELATION BETWEEN THE CRIMINAL OFFENSE OF KILLING AND ABUSE OF ANIMALS WITH VIOLATIONS OF THE ANIMAL WELFARE LAW

Summary

The essence of the criminal offense of killing and abusing animals is intertwined with certain violations of the Law on Animal Welfare, the act of which consists in killing, injuring, torturing and abusing animals. The differences in the consequences of conducting criminal and misdemeanor proceedings are large and are reflected primarily in the type and amount of sanctions that can be imposed. In the first part of the paper, the author points out other reasons why it is important to distinguish whether in the specific case the criminal offense of killing and abusing animals or a misdemeanor was committed. In the second part of the paper, the relation of the essence of the mentioned criminal offense with certain misdemeanors from Law on Animal Welfare is analyzed. At the end of the paper, a review of comparative legal solutions is given with the aim of insight into how the problem of “factual identity” was solved.

Author suggested that in case of factual identity one should always resort to criminal prosecution as „more serious“. However, one should be careful because a final criminal acquittal activates a prohibited *ne bis in idem*, and the perpetrator could not be held liable for misdemeanor proceedings for the same offense. The problem is that the difference between abuse of animal as a criminal offense and a misdemeanor is primarily quantitative, and in the case of an acquittal for a criminal offense, there would be room for the adoption of misdemeanor sanctions.

Key words: *Killing and abuse. – Animals. – Crime. – Misdemeanor. Factual identity.*

LITERATURA

- Bajović V., „Neokonzervativni pristup u borbi protiv maloletničke delinkvencije i odgovornost roditelja“, *Kaznena reakcija u Srbiji, 7 deo*, (ur. Ignjatović Đ.), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2017.
- Bajović V., „Slučaj Milenković – *ne bis in idem* u krivičnom i prekršajnom postupku“, *Kaznena reakcija u Srbiji, 6 deo*, (ur. Ignjatović Đ.), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2016.
- Batričević A., „Krivično-pravna reakcija na zlostavljanje životinja u Kraljevini Švedskoj“, *Strani pravni životinje* 2012.
- Batričević A., *Krivičnopravna zaštita životinja*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu, 2012.
- Batričević A., Stanković V., *Zaštita životinja u uporednom pravu – zakoni, prakse i ekološke politike*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd 2015.
- Bolliger G., „Legal Protection of Animal Dignity in Switzerland: Status Quo and Future Perspectives“, *Animal* 22/2015–2016.
- Milić I., „Pravne posledice prekršajnog kaznjavanja“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 2017.
- Mrvić-Petrović N., „Poštovanje načela *ne bis in idem* pri suđenju za slične prekršaje i krivična dela“, *Žurnal za kriminalistiku i pravu* 2014.
- Ristivojević B., Bugarski T., „Krivično delo „ubijanje i mučenje životinja“ iz člana 269. KZ RS u svetlu Zakona o dobrobiti životinja“, *Nauka, bezbednost, policija*, br. 1, 2014.
- Szrentić N., Stajić A., Lazarević Lj., *Krivično pravo SFRJ*, Beograd 1990.
- Stojanović Z., *Komentar krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd 2018.
- Stojanović Z., *Krivično pravo – opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2014.
- Škulić M., *Maloletničko krivično pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2011.
- Vuković I., *Prekršajno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2015.